

מרן הגאון הרב יוסף דוב הלוי סאלאוויטשיק שליט"א

קונטרס בעניני שטרות

(מפי השמועה)*

א. חידושי הלכה בכשרות השטר

בגטין (עא.) מבואר דבעדות בעינן שיעידו העדים מפיהם, ולא מפי כתבם. ועפי"ז הקשו הראשונים, היאך מהני עדות שבשטר, הלא היינו ממש מפ"כ. ותירצו התוס' (כתובות כ: באמצע ד"ה וריו"ח) והרז"ה (ליבמות פרק ג', דף ט' ע"א בדפי הרי"ף) דשאני שטר, דנכתב מדעת המתחייב.

ונראה שכשנכתב השטר מדעת המתחייב, אין הפירוש שמעתה העדות מחקבלת אפילו מפי כתבם, וליחא לפסולא ד,,מפיהם ולא מפי כתבם", אלא הפירוש הוא, שכל שנכתב מדעת המתחייב, מתהווה כאן חפצא דשטר, אשר לו דינים מיוחדים בפני-עצמו, ושונה לגמרי מעדות שבעל-פה. דאילו בעדות שבעל-פה, בעינן שיהו העדים כשרים בשעת הגדתם בפני בי"ד, דדוקא אז חלה העדות, דעדות שחוץ לבי"ד לאו כלום היא. משא"כ בשטר, דתיכף ומיד חלה העדות, ואפילו קודם שיקראו הבי"ד את השטר, דעדים החתומים על השטר געשו כמי שנחקרה עדותן בבי"ד — תיכף משחתמו, ואפילו נפסלו העדים בעבירה, או ע"י קורבה, בין חתימת השטר לקריאת הבי"ד, השטר כשר, כמבואר בתוספתא להדיא (הובאה בגמ' ב"ב קנט.). וכן ע"י חוס' כתובות (כ' סע"א), אם היו מעידים עדים שכך וכך ראו בשטר, הא לא חשיב מפיהם ולא מפ"כ, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה וכו', והוי כאילו מעידים ראינו עדות שנחקרה בבי"ד. והוכחת התוס' לזה, מגמ' ב"ק (צח:), דלמאן דדאין דינא דגרמי, השורף שטרו של חברו חייב, והקשו על זה בגמ', אי דאיכא סהדי דידיעי מאי הוה בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעליא. ועיי"ש בב"ק בתוס' ד"ה נכתוב, דלא שייך הכא מפיהם ולא מפ"כ, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה וכו', והוי כאילו אמרו הני עדים, ראינו שנחקרו עדותם בבי"ד. ועיי"ן עוד בתוס' כתובות הנ"ל (בהמשך דבריהם שבעמוד ב') שכתבו בקשר לשטר שאין בו הגזה"כ המיוחדת ד,,שטר", דנהי דלא חשיב ,,שטר" לענין שאם יבואו עדים ויאמרו כך ראינו בשטר, דחשבינן להו כעד מפי עד, עדות מיהא הוי, ויכול לשלוח השטר ההוא לבי"ד, ולא חשיב מפיהם ולא מפ"כ, כיון שהוא זוכר העדות. כלומר, דבשעה שיקראו הבי"ד את השטר, יהיה חשיב או

* נכתב ע"י אחד מחברי הכולל בתוספת ציונים ומראה מקומות לספרי האחרונים.

כקבלת עדות בבי"ד, והואיל וכן, בעינן שיהו העדים כשרים בשעת קבלת עדותם בפני בי"ד, ואם כבר שכחו את העדות בשעה שבי"ד קוראים את השטר, הרי העדים פסולים, דמאי דבעינן שיזכרו העדים את העדות בשעת הגדתם אותה בפני בי"ד, אין זה רק משום ההיכיתמצא הפשוט — דאם כבר שכחו את המעשה אשר ראו, היאך יוכלו להגיד כלום בבי"ד, אלא נוסף על כך, יש גזה"כ מיוחדת דאו ראה או ידע, דבעינן עפ"י הלכה שידע העד את המעשה בשעת הגדתו, ובאופן שכבר שכח את המעשה, הרי הוא פסול לעדות מדינא. ולפיכך, אפילו באופן שכזה, ששלחו את כתבם לבי"ד, (ובאופן שאין על הכתב ההוא דין „שטר“, ואשר ממילא קיי"ל דלא חלה דין עדות על הכתב ההוא עד שיקראוהו הבי"ד), בעינן שיהיו העדים כשרים להעיד בשעה שהבי"ד קוראים את הכתב, ובכלל פרטי ההלכות של הכשר עדות הוא, דבעינן שיהיו זוכרים העדים את עצם המעשה שראו בשעה שעדותם מתקבלת בפני בי"ד.

והנה, נוסף על כך שחלה העדות תיכף בשעת חתימת השטר, ושלא איכפת לן בפסלות העדים אח"כ, דחשיב כאילו כבר נתקבלה עדותם בבי"ד, יש עוד ב' הלכות מיוחדשות „כשטר“, כפי המתבאר מתוך הגמ' (א) שהשטר מעיד על עצמו שהוא כשר. והנה יסוד זה מתבאר מגמ' גטין (ג.) דקיום שטרות לאו דאורייתא, כדריש לקיש, דאמר ר"ל, עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד. כלומר, שהשטר מעיד על עצמו שאינו מזויף. וכן מתבאר מתוך הגמ' בכתובות (י"ט:), ת"ר שנים חתומים על השטר ומתו, ובאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידם הוא אבל. . . קטנים היו פסולי עדות היו, הרי אלו נאמנים, ואם. . . היה כתב ידם יוצא ממקום אחר. . . אין אלו נאמנים. ומגבינן ביה כבשטרא מעליא (בתמיה), ואמאי תרי ותרי נינהו וכו'. ופרש"י, עדי השטר ב', ואלו הב' מעידים עליהם שפסולים היו באותה שעה. הרי מתבאר להדיא מתוך הגמ', דהשטר כולל בתוכו עדות שהוא כשר ושעדיו כשרים. ואילו היה הכשר השטר רק כהכשר עדות שבעל-פה, ולא יותר, היאך היה שייך להקשות דהוי תרי ותרי, הלא בשני עדים המעידים בעל-פה ושנים אחרים מעידים עליהם שהם פסולים, לא נאמר בכה"ג דהוי תרי ותרי, שהרי הכת השניה באה לפסול את הכת הראשונה, ונאמנים הם לגמרי בזה, שהרי הכת הראשונה הלא בעלי-דברים הם בנוגע לעדות זו — לכירור הכשר עצמם, ואינם נאמנים להעיד על עצמם שכשרים הם. אלא ודאי מן ההכרח לומר שזה דין מיוחד בשטר, שהשטר מעיד על עצמו שהוא כשר.

(ב) שהשטר כולל בתוכו עדות לא רק על מה שידעו העדים בשעת חתימתו, אלא אף על דברים נוספים שעדיין לא באו לעולם בשעת חתימה, כל שיש שמה תפיסת בעל השטר, וטענתו בעל השטר שכך היה, והדבר ההוא נוגע להיות השטר מעיד עדותו, דאו אמרינן שאף הדברים העתידים להיות, שעדיין לא היו בשעת

חתימה, כלולים המה בעדות השטר. דהנה עי' תוס' גטין (ד.) ד"ה דקיי"ל, שהוכיחו מן הגמ', שכל שהאשה תופסת בגטה, שהגט יכול לשמש כשטר ראייה על שכבר נתגרשה. ואף דרגיל ר"ת לומר דאפילו לדעת ר"מ הסובר דעדי חתימה כרתי, מכ"מ בעינן עדי מסירה מדין אין דבר שבערוה פחות משנים, והיאך נדע מחוץ הגט אם היו שמה עדות לקיום הדבר בשעת מסירת הגט, על זה תירצו בתוס', דמסתמא הכל בהכשר נעשה. כלומר, מאחר שהאשה (שהיא בעלת-השטר בכאן) תופסת בגטה, וטוענת שניתן לה בנתינה כשרה; מדעת הבעל, ולא שנטלתו מע"ג קרקע, ולא שנטלה הגט שלא מדעתו, וגם שנמסר לה הגט בפני עדות לקיום הדבר; אף דבשעת חתימה לא ידעו עדי החתימה אלא דבר זה בלבד — שבדעת הבעל עכשיו לגרש את אשתו², מכ"מ, עכשיו שטוענת האשה שנמסר לה הגט בהכשר, כל זה כלול בעדות השטר.

וכן מתבאר יסוד זה מהא דקיי"ל (עי' גמ' ב"ב ע.) דאין הלוח נאמן לטעון פרעתי כנגד שטר, דהמלוה יכול לטעון — שטרך בידי מאי בעי. והקשו בזה האחרונים³, דטענה זו — דשטרך בידי וכו', הלא הוא כהוכחה עפ"י רובא דליחא קמן, שעדיין לא פרע הלוח, אכן, מאחר דקיי"ל כשמואל (ב"ב צב:) דאין הולכין בממון אחר הרוב, היאך מהניא הוכחה זו (דשטרך בידי וכו') להוציא ממון מיד הלוח. והיה נראה לבאר ענין זה עפ"י היסוד הנ"ל, דאף דבשעת חתימה לא ידעו עדי השטר אלא דבר זה בלבד — שראובן לוח משמעון מנה, ותו לא, מכ"מ, מאחר שעכשיו הרי תופס המלוה בשטר ההלואה, וטוען שעדיין לא פרע הלוח את חובו, כל זה כלול בעדות השטר, שלא רק שלוח ראובן, אלא אף שעדיין לא פרע. והסבר זה מתבאר להדיא מתוך דברי הרמב"ם פ"ד מטוען ונטען ה"ח, לפיכך שטר שיש בו עד אחד, וטען שפרעו . . . הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ומשלם. ועיי"ש בכסף משנה שתמה ע"ד הרמב"ם, דהיאך יפה כח ע"א בשטר משנים בעל-פה, כלומר, דאילו העידו שנים בע"פ שראובן לוח משמעון, היה שמעון יכול לטעון פרעתי, ואילו בע"א בשטר, הוי מחוייב שבועה ואי"ל, ומשלם. והמתבאר מתוך דברי הרמב"ם הוא, דענין טענת שטרך בידי מאי בעי, גדרו כמו שהסברנו למעלה, שכלול בעדות השטר-חוב הוא גם שלא פרע, שמאחר שהלוח תפוס הוא בשטר חובו, וטוען כן — שעדיין לא פרע הלוח את חובו, כל זה כלול בעדות השטר, וחשיב כע"א המעיד שלא פרע, ודינו בזה דמחוייב שבועה ואי"ל, ומשלם.

ב. הגדרת „שטר“

אלא, דיש להעיר על דברי הרמב"ם הנ"ל מטעם אחר, דבתוס' כתובות הנ"ל (כ:) כתבו ב' דיעות, אם ע"א בשטר יש לו דין שטר או לא. ומדברי הרמב"ם הנ"ל

מתבאר שע"א בשטר דינו כשטר, ויש לו כל חומר ותוקף ע"א בעל-פה, ואף יותר, וכמו שביארנו ביישוב חמיהת הכסף משנה. ובאמת דבר זה נוגע לעצם הגדרת ענין שטר. דהנה כדיני ממונות יש כמה אופני בירורים בעל-פה, דיש הודאת בעל-דין, ויש עדות ע"א, ויש עדות של שני עדים. ומעתה יש להסתפק בדין שטר, אם גדרו „עדות בכתב מדעת המתחייב“, או „ראיה בכתב, מדעת המתחייב“, כלומר, מאחר דענין שטר נתפרש בספר ירמ"י (פרק לב), ושם מבואר שהחטים שני עדים על השטר היינו דוקא בהחטים שני עדים, ויהיה גדר שטר-עדות בכתב מדעת המתחייב. א"נ י"ל, דכל אופן של בירור דשייך להיות בעל-פה, אם נכתב מדעת המתחייב, הרי דינו כ„שטר“, ויהיה גדר השטר — „ראיה בכתב הנכתבת מדעת המתחייב“. ובפשוטו נראה דבהא פליגי הני בד ביעות שבתוס' כתובות הנ"ל, אי שטר בע"א דינו כשטר א"ל. ומדברי הרמב"ם הנ"ל הל' טוען ונטען מתבאר שסובר כהדיעה השניה שבתוס', ששטר בע"א דינו „כשטר“.

וכעי"ז נחלקו הראשונים⁵ בדין שטר בכתב ידו, אם דינו כ„שטר“ גמור, להיות נוהג בו דינא דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, שיהיה קיום השטר בכת"י אך מדרבנן; או דאין דינו כ„שטר“, אלא, שכל שיש לנו בירור מתוך כת"י שהוא חייב לחברו, פשיטא דנימא בכה"ג דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי, אבל כל שטוען הלוה שהשטר שבכת"י מזוייף, יהי צורך לקיום מדאורייתא, דטעמא דקיום שטרות דרבנן היינו, דיש דין מחודש בשטר, שהשטר תמיד כולל עדות על עצמו שהוא כשר, וכנ"ל, וכת"י אין עליו דין שטר. ובפשוטו נראה דבהכי פליגי, אי גדר „שטר“ היינו דוקא „עדות בכתב מדעת המתחייב, א"כ, אף דאמרין דהודאת בע"ד כמה עדים דמי, אין זה ר"ל דנאמן מדין עדות, אלא שיש כאן ראיה ובירור עפ"י נאמנותו, וא"כ לא יהיה על השטר שבכת"י דין „שטר“. אך אי נימא דגדר „שטר“ היינו „ראיה בכתב מדעת המתחייב“, וכל מה שהוא ראיה בעל פה, יהי עליו דין שטר בכתב (כפי התוקף שיש לאותה הראיה בע"פ וכאמור), א"כ אף השטר שבכת"י דין „שטר“ אית ביה, שהרי אף הודאת בע"ד חשובה כבירור וכראיה. (אכן, אין מן ההכרח לומר דתליין ב' פלוגתות הללו אהדדי, דאפשר בקל לחלק בין בעיית שטר בע"א, לבין בעיית כת"י אי יש לו דין „שטר“ א"ל.)

והנה מבואר במשנה גטיין (פו.) דכתב בכתב ידו ואין עליו עדים, הוי גט כשר מדאורייתא, ואינו פסול אלא מדרבנן. ועיי"ש ברש"י שכתב ב' ביאורים בטעם הדין הזה, דגט בכתב יד הבעל בלא עדי חתימה כשר מן התורה, א', מגזה"כ דוכתב ונתן, וב', דאין לך חתימה גדולה מזו, כלומר, דהודאת בעל דין כמאה עדים. ובפשוטו נראה, דהיינו הך פלוגתא דלעיל, דלדעת הסוברים דשטר בכת"י דין „שטר“ עליו, שפיר י"ל דכשר לגט מדאורייתא מה"ט דאין לך חתימה גדולה מזו. אך לדעת הסוברים דשטר בכת"י אין עליו דין „שטר“, בהכרח צ"ל דגזה"כ מיוחדת היא להכשיר בגט מקרא דוכתב ונתן.

ג. „דעת המתחייב" בגטין וקידושין

אלא דצ"ע דבר זה לומר דשייך ענין הודאת בע"ד בעניני גטין וקידושין, דהנה בגמ' קידושין (סה:): ילפינן דבר דבר מממון, להצריך עדות לקיום הדבר בגטין וקידושין. והקשו על זה בגמ' שמה, א"ל רב אשי לרב כהנא, מאי דעתין דילפת דבר דבר מממון, אי מה להלן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, אף כאן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי. א"ל, התם לא קא חייב לאחרני, הכא קא חייב לאחרני. ותמהו בזה האחרונים, דהלא הך דינא דהיכא דחב לאחרני דלא אמרינן ב"י הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, מקורו בפ"ק דב"מ (יג.), וטעם הדבר, דחיישינן לקנוניא, והיכא דליכא למיחש לקנוניא, שפיר מהימן, כמבואר בגמ' ב"ב (קע"ד): שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר מנה לפלוני בידי נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש וכו'. וא"כ, בקידוש אשה בינו לבינה, אטו נימא דתיהני הודאת בע"ד לשוויה כאשת איש, היכא דליכא למיחש לקנוניא, ומן ההכרח צריכים לפרש, דב' אופני חב לאחרני יש, דבההיא דפ"ק דב"מ, כשחייב מודה, הרי סוף כל סוף בדיני ממונות עסקינן, והלוה הלא הוא עיקר הבעל-דין בדין-תורה זה, ובאמת הי' צ"ל נאמן מדין הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, אלא דבציור דחב לאחרני ואיכא למיחש לקנוניא לא מהימנינן ל"י, אעפ"י שהוא הבעל-דין. משא"כ בגטין וקידושין, ביאר הגר"ח מבריסק, ז"ל, דכונת הגמ' בלשון „חב לאחרני" היינו, דליכא בכלל ענין ומושג של בעל-דין כאן, דדוקא בממון שייך לומר שהמתחייב הוא הבע"ד אשר דינו להיות נאמן בהודאתו כמאה עדים. אכן באיסורים, לא שייך בכלל לקבוע שאחד מבעלי-המעשה יהיה נידון כבעל-דין, דהאשה היא היא החתיכה דאיסורא, שהיא הופכת לאשת איש, והאיש המקדש, הוא הבעל, שאליו היא מקודשת, אך ענין „מתחייב" ו„בעל-דין" בכלל לא שייך בגטין וקידושין. ועי' תשובת הר"ר אביגדור הכהן שבסוף הגהות מרדכי לקידושין (סי' תק"ע), דשטרי ממון הן יסוד נביאים עפ"י הגבורה, דכתיב כתוב בספר וחתום והעד עדים. . . . ודוקא בשטר קדושין שהאשה נקנית בו וניתן ליכתב, דמקשינן הויה ליציאה, אבל שטר ראייה על קדושי כסף לא ניתן ליכתב, דרחמנא אמר מפיהם ולא מפ"כ. עכ"ל. ובפשוטו נראה דכך היא כונתו, דלכתוב שטר בעינן דעת המתחייב, ודעת הבעל לא חשיבא דעת המתחייב לענין זה (שיכתבו שטר ראייה בעד אשתו שהיא מקודשת אליו)⁷. וה"ט, כדאמרן, דדוקא בממון הוא דאיכא מושג של בעל-דין, ושל דעת המתחייב, ולא בעניני איסור והיתר.

ומעתה צריך להבין מה שכתב רש"י גטין (פו.) בפירוש אחד, דה"ט דגט הכתוב בכת"י ואין עליו עדים שכשר מן התורה, דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי, דהיאך שייך בכלל ענין הודאת בע"ד בגיטין וקידושין, דהלא אין שמה בעל-דין בכלל. אכן נראה, דלא קשה מידי. דאם נימא כדברינו עפ"י תשובת הר"ר אביגדור כהן, א"כ

יקשה, היאך אפשר להיות קידושי שטר וגירושי ע"י השטר, הלא לאשוויי שטרא בעינן תמיד דעת המתחייב, ובגטין וקידושין זהו דבר שאי אפשר להיות. אלא ודאי מן ההכרח צריכים לומר, דגוזה"כ היא, דלענין אשוויי שטרא לקדש אשה ולגרש אשה, דשפיר חשיב הבעל כדעת המתחייב. ודוקא לאחר שכבר קידשה, ורק רוצה לכתוב עתה שטר ראייה על שהיא מקודשת אליו, הוא דאמרינן דאינו עוד בבחינת בעל-דבר שיוכל להיות לו דעת המתחייב לגבי זה, הואיל ואין כאן ענין של ממונות. אבל ליצור חלות הקידושין, וכן לעשות את עצם הגירושין פשיטא דמיקרי דעת המתחייב לענין לאשוויי לשטרא. וכן מחבאר בתשובת הר"ר אביגדור הנ"ל. וממילא אתי שפיר נמי דברי רש"י הנ"ל, דלגבי לאשוויי גיטא בכדי לגרש את אשתו, פשיטא דמיקרי הבעל דעת המתחייב, והיינו ענין בעל-דין, וממילא שפיר שייך לומר דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי — לענין לאשוויי שטרא, אף דמפורש בגמ' קידושין (סה:): הנ"ל, דלא מהניא הודאת בע"ד לקיום הדבר בגטין וקידושין.

ד. „דעת המתחייב" בשטרי ראייה

הרמב"ם כתב בפ"ג מעדות ה"ד, דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים, שנאמר על פי שנים עדים, מפיהם ולא מכתב ידן. אבל מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר, אע"פ שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי וכו'. ותמה על זה הרמב"ן בהשגותיו לספהמ"צ (דף כ"ח ע"ב בדפוסים הרגילים), וכבר השיבו עליו חכמי הדורות בזה תשובות גמורות אינן נעלמות מכל מבין עם תלמיד, מהן, שאנו דנין בגטין בעדי חתימה בלבד, והאשה המוציאה לפנינו גט חתום, מקיימין אותו בחותמיו, ומתירין אותה להנשא על פי עדות השטר. כלומר, הרי להדיא שלא רק בדיני ממונות מהני שטר לראיה, אלא אף באיסורים כגטין וקידושין, ודבר ברור הוא שזה מן התורה, ולא רק מתקנת חכמים, שהרי בריש גטין (ג.) מבואר דמן התורה האשה נישאת עפ"י ראיית הגט אפילו בלי קיום השטר, דעדים החתומים על השטר וכו', ועי' ש"ך לחו"מ (סי' כ"ח סקי"ד) שהביא כמה פוסקים שדחו דברי הרמב"ם. ועיי"ש בנתיבות (סק"ז) שחילק בין שטר ראי' לשטר קנין. דדוקא בשטר ראייה הוא דכתב הרמב"ם דאינן אלא מדברי סופרים, אבל בשטרי קנין שמשתמשין בהם אח"כ גם לראיה, כמו בגט, בכה"ג מוכח להדיא בגמרא דהוי דאורייתא. ובביאור חילוק זה הסביר הגר"ח בחי' על הרמב"ם (להל' עדות שמה), דלאשוויי שטרא תמיד בעינן שיהיה נכתב מדעת המתחייב, וכדברי התוס' והרז"ה שהבאנו בפתח דברינו. וס"ל להרמב"ם, דדוקא בשטר קנין, שעל ידי זה השטר עתיד הענין להשתנות, שע"י שטר זה יחול קנין השדה לחברו, או — ע"י שטר זה יחולו הקידושין, בכה"ג שפיר שייך לקרותו להמקנה, או להאיש המקדש — „דעת המתחייב", שהרי ע"י השטר תחול

אותה „ההתחייבות" ואותו הקנין. אכן בשטרי ראייה, שכבר חל ונגמר. הקנין מקודם לכן, ומעתה אינו אלא מצוה להעדים שיכתבו שטר שיהי' רק לראיה ביד הקונה, שלא יוכל הוא לשקר בו ולטעון שמעולם לא הקנה לו את השדה, הרי בכה"ג אין המקנה נקרא „מתחייב" — לענין שיהיה להקונה ראייה כנגדו, ומאחר שאי אפשר להיות דעת המתחייב, ממילא גמשך מזה שא"א להיות „שטר" מדאורייתא. ועי' תוס' כתובות (כ:) הנ"ל, שהר"י הסתפק בזה, דמתחילה כתב דלא חשיב שטר אלא כשנכתב מדעת המתחייב, ואף בשטרי ראייה שייך לקרותו מתחייב, במה שהוא מתפיס ראייה ביד חברו כנגדו, שלא יוכל לשקר בו, ולטעון שלא הקנה לו את השדה, ושלא לזה ממנו הממון. ואח"כ הוסיף הר"י בתירוצו השני, ועוד אומר ר"י, דלא בעינן דעת המתחייב, כלומר, בשטרי ראייה, דאילו בשטרי קנין פשיטא לן דלכו"ע בעינן שיהיה נכתב מדעת המתחייב, ודין זה מתבאר מתוך המשנה סוף ב"ב (קסז.), כותבין גט לאיש... . כותבין שטר למוכר, וכו'. ודוקא בשטרי ראייה יצא הר"י לחדש (בתי' השני), דלא בעינן דעת המתחייב. ונראה בביאור שיטתו, דס"ל כסברת הגר"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם, דבשטרי ראייה לא שייך בכלל כל הענין וכל המושג של „דעת המתחייב", מאחר שאיננו מחייב את עצמו על ידי זה השטר, אלא דבהא פליגי — דלהרמב"ם, מאחר שאי אפשר להיות שמה דעת המתחייב, ממילא ס"ל דא"א להיות שמה שטר מדאורייתא, ואילו דעת הר"י להיפך היא, דהיכא דא"א להיות שמה בכלל דעת המתחייב, שפיר אפשר ליצור חפצא ד„שטר" אפילו בלי דעת המתחייב, דדוקא בשטרי קנין, דאפשר להיות שמה דעת המתחייב, הוא דקיי"ל דאותה הדעהמ"ת מעכבת ביצירת החפצא דהשטר, אבל בשטרי ראייה, דא"א להיות בהם בכלל דעהמ"ת, שפיר חייל הדין „שטר" בלי אותה הדעת.

ועיי"ש היטב בתוס' כתובות, שכתבו ב' דיעות בדין שטר ראייה שנכתב שלא מדעת המתחייב, אם דינו כבר תיכף ומיד כדין „שטר", או דאיה"נ דאין בו דין שטר, אלא שכשיקראוהו אח"כ בבי"ד, והעדים עדיין זוכרים את עדותם, והם עדיין כשרים לעדות עפ"י שאר הלכות עדות, שאז — בשעת קבלת עדותם בבי"ד, יחול דין „עדות" על מה שכתבו באגרתם⁸, אך לא שיש כבר על מה שכתבו דין „שטר". וז"ל התוס' שמה וי"ל דלא חשיבה שטר אלא כשעשוי מדעת... . הלוה... . והקשה הר"ר שמואל מוורדו"ן, דאמר בחוקת הבתים, מחאה בפני שנים, ואין צריך לומר כתובו, ומה מועיל כתובו, כיון דאין עשוי מדעת המחזיק. ולפי מה שפירשנו, דעדות מיהא הוי כל זמן שזוכר, אחי שפיר... . ועוד אומר ר"י דלא בעינן דעת שניהם וכו'.

ה. עדי חתימה כרתי או ע"מ כרתי

והנה נחלקו התנאים בריש גטין (ג: ד.) וכשאר דוכתי בדין שטרות, אי עדי חתימה כרתי או עדי מסירה כרתי. ונראה פשוט, דבשטרי ראייה לא שייך כלל להיות

מחלוקת, דגדר שטר ראייה היינו או עדות בכתב מדעת המתחייב, או ראייה בכתב מדעהמ"ת, וכמו שנתבאר לעיל, ופשיטא דאם לא יחתמו העדים על השטר, אלא רק שיהיו נוכח בשעת מסירתו, דבכה"ג ליכא לא עדות בכתב ולא ראי' בכתב, ואין כאן חפצא דשטר אלא ניירא בעלמא. וכל המחלוקת דר"מ ור"א היינו בשטרי קנין, מה גדרן. דלדעת ר' מאיר, אף בשטרי קנין קיי"ל דעדי חתימה כרתי, כלומר, דגדר הענין דשטר קנין היינו, שעיי"ז שהאיש מתפיס ראייה בשטר ביד האשה שהיא אשתו, חלים הקידושין ומתהווה הדבר, שהיא מתקדשת אליו; וכן עיי"ז שהבעל מתפיס ראייה בשטר ביד אשתו שהיא מגורשת ממנו, חלים הגירושים, ומתהווה הדבר — שהיא באמת מגורשת הימנו; וכן בשטרי ממון, שע"י כך שהמוכר מתפיס ראייה בשטר בידי הלוקח, שהקרקע כבר קנויה לו, מתהווה הדבר ההוא, ונעשה באמת חלות הקנין, והקרקע הופכת להיות שלו. ונמצא, דבכל שטרי קנין, בעינן שיהו שטרי ראייה בכדי שיוכלו לפעול. וממילא מובן לפיי"ז, דאליבא דר"מ הסובר דעדי חתימה כרתי, דבעינן שיהא שטר הקנין נכתב בכתב שאינו יכול להזדייף (עי' תוס' קידושין ט. ד"ה כתב), וכן בעינן נמי שיהא שטר הקנין מוכח מתוכו (עי' תוס' גטין כד: ד"ה בעדי מסירה), דבלא"ה הלא ליכא לא ראייה בכתב ולא עדות בכתב, וממילא ליכא שטרא.

אכן לדעת ר' אלעזר הסובר דעדי מסירה כרתי בשטרי קנין, גדר שטרי קנין שונה לגמרי מגדר שטרי ראייה, דאף דענין שטר ראייה גדרו — עדות בכתב מדעת המתחייב, מכ"מ גדר שטר קנין היינו — סיפור המעשה בכתב⁹ הנמסר בפני עדים, ואין קשר ושייכות כלל וכלל בין שטר קנין לשטר ראייה, ואין סברא כלל להצריך בשטרי קנין אליבא דר"א לא שיהא כתב שא"י להזדייף, ולא שיהא מוכח מתוכו.

ועפ"י דברינו אלה מובן היטב מאי דמבואר בגמ' (גטין ג: ד.) דלר"מ הסובר דעדי חתימה כרתי, בעינן חתימה לשמה, אך א"צ כלל שתהא הכתיבה לשמה. ואילו לר"א, הסובר דעדי מסירה כרתי, בעינן שתהא הכתיבה לשמה. ועיי"ש בפרש"י (ג' ריש ע"ב, ד"ה חתימה), דלר"מ דעדי חתימה כרתי, וכתב דקרא קאי אחתימה, ובעינן שתהא כתיבה לשמה, ו, כתיבה" היינו חתימה. משא"כ לר"א, דלא בעינן חתימה כלל, וממילא מוכרח דוקרא אכתיבת גוף הגט קאי, וממילא בעינן כתיבה לשמה. ובביאור דבר זה נראה לומר, דלר"מ דגדר שטר קנין היינו, שע"י כך שהמוכר מתפיס שטר ראייה ביד הלוקח, זה גופא פועל לאשווייה להקנין, וגדר שטר ראייה היינו עדות בכתב, נמצא דכל עיקרו של כל שטר ראייה (והוא הדין נמי כל שטר קנין, לפי דעתו של ר"מ) היינו חתימת העדים מלמטה, וכל נוסח השטר הכתוב מלמעלה, אינו אלא היכיתמצא בעלמא בכדי לידע — על מה מעידים החתימות שמלמטה, אבל כל עיקרו של השטר אינו אלא החתימות, וא"כ וכתב דקרא אחתימות בלבד קאי, וכדברי רש"י הנ"ל. משא"כ לר"א, הסובר דעדי מסירה כרתי,

ושגדר שטר קנין היינו סיפור המעשה בכתב הנמסר בפני עדים, א"כ נמצא דכל נוסח הגט הוא גופו של השטר, שהוא הוא סיפור המעשה, ואגופו של השטר הוא דאמרה תורה דבעינן כתיבה לשמה.

ואף שהרמב"ן והר"ן (לגטין כד:) נחלקו על התוס' (שמה), וס"ל דלא מצריך ר"מ מוכח מתוכו בגט, ולפי דברינו זהו דבר שלא ניתן להאמר, היה נראה לומר, דהנה קיי"ל (ב"ב קע"ב סע"א) דאם כתוב בשטר, אני פלוני בר פלוני לוייתי ממך, דגובה בזה, ואף דפשיטא דבעינן שיהא השטר מוכח מתוכו בכדי שישמש כשטר ראיה, דאם אינו מוכח מתוכו, בודאי לא יועיל לראיה, וא"כ — היאך מיקרי שטר כזה מוכח מתוכו, הלא אי אפשר לידע מתוך נוסח השטר מי הוא המלוה, ובודאי צ"ל דתפיסת בעל השטר מצטרף להשלים את המוכח-מתוכו שלו, והיות שאדם זה תופס את השטר בידו וטוען שהוא הוא המלוה, שפיר מקרי מוכח מתוכו, דחשיב כאילו גם זה כלול בעדות השטר, שהוא היה באמת המלוה. וממילא ה"נ נראה לבאר בדעת הרמב"ן והר"ן, דפשיטא דמצריך ר"מ מוכח מתוכו בכל שטרי קנין, דגדר שטר קנין היינו — שע"י התפסת שטר ראיה על הקנין ביד הקונה, מתהווה הקנין, אלא דכמו דמהני תפיסת בעל השטר להשלים המוכח-מתוכו בשטרי הלואה הכתובים בנוסח של חייב אני לך, ה"נ מהניא תפיסת האשה להשלים המוכח מתוכו, לידע לשם איזו אשה נכתב הגט מעיקרו, דאף דשתי נשיו שמותיהן שוות, וא"א לידע מתוך נוסח הגט לשם איזו מהן נכתב, ואיזו אשה מתגרשת בגט זה, מכ"מ, לאחר זמן, כשימסור את הגט לאחת מהן, עצם תפיסתה מצטרפת להשלים את הראיה הכלולה בשטר, וחשיב שפיר כמוכח מתוכו. ונמצא, שלא נתכוונו הרמב"ן והר"ן לומר דלר"מ לא בעינן מוכח מתוכו, אלא דתמיד איכא מוכח מתוכו, דתפיסת בעל השטר מועלת להשלים את המוכח-מתוכו.

וכעין זה ממש מצינו ברמב"ן (לגטין דף פ"ו) לענין שני שטרות היוצאים ביום אחד, דבתחילת הסוגיא בכתובות (צד.) מבואר דלמ"ד עדי חתימה כרתי, הי' צ"ל הדין דיחלוקו, ולמ"ד עדי מסירה כרתי, הי' צ"ל הדין דלא יחלוקו אלא שודא דדייני, ועיי"ש בהמשך הסוגיא. ועיי"ש בתוס' ד"ה לימא, דכונת הגמ' היא לומר, דלמ"ד עדי חתימה כרתי, הרי בעינן מוכח-מתוכו לכל שטרי קנין (כמו לשטרי ראיה), וכמו שנתבאר, ובמקום שאין כותבין שעות בשטר, הרי ליכא הוכחה מתוכו של השטר ששטר זה קדם לשטר השני, ואפילו בכתב ומסר לזה, ואח"כ כתב ומסר לזה, לא קנה הראשון עד סוף היום, דרק מאותה שעה ואילך שפיר חשיב מוכח מתוכו, נמצא ששני השטרות קנו כאחת — מסוף היום, וה"ט דיחלוקו. אך למ"ד עדי מסירה כרתי, דלא מצריך מוכח-מתוכו בשטרי קנין (אלא דוקא בשטרי ראיה, וכמו שנתבאר), זה שנמסר לו השטר תחילה — קנה, והואיל וכן, שפיר יש להסתפק אם זה קנה תחילה, או שזה קנה תחילה, ושפיר יש לפסוק שודא דדיינא.

והרמב"ן חולק על התוס' וסובר, דאפילו לדברי ר"מ, הכותב שטר מתנה לחברו ביום פלוני, ומסר בו ביום, קנה מיד לשעתו, ואינו יכול לחזור בו כל אותו היום, אע"פ שלא כתב שעות, עכ"ל (דף מ"ז ע"א בדפי הרי"ף) כל', דאף דלא מוכח מתוכו של השטר על זמן הקנין עד סוף היום, מכ"מ ס"ל, דתפיסת בעל-השטר מועילה להשלים את המוכח-מתוכו, וכדעתו ריש פ"ג דגטין הנ"ל. והא דתלו בגמ' כתובות הנ"ל, בתחילת הסוגיא, פלוגתא דרב ושמואל בשני שטרות היוצאים ביום אחד אם לפסוק שודא או יחלוקו, במחלוקת ר"מ ור"א, ביאר הרמב"ן באופן אחר, דאילו הי' לנו לחוש שמא כתב ומסר לראשון, ואח"כ כתב ומסר לשני, והכל ביום אחד, בודאי הי' אף ר"מ סובר שודא, דבכה"ג לא הי' אומר שיקנו שניהם בשוה, שהרי לזה שמסר לו תחילה בודאי קנה, וכאמור, דתפיסת בעל השטר משלימה את המוכח-מתוכו. אך זהו מילתא דלא שכיחא, דלא עביד איניש למעבד הכי כלל, דכיון שכתב ומסר, הלה מפרסם זכותו, והיאך חוזר וכותב לשני. (כ"ה לשון הרמב"ן במלחמות דף מ"ו ע"א). וגם אין לנו לחוש שמא נמסרו השטרות לאחר יום הכתיבה, דלא מקדים אינש פורענותא לנפשיה (דף מ"ז ע"א בס' הזכות). אלא ודאי מה שיש לנו לחוש, היינו שמא כתב וכתב ומסר ומסר, והכל באותו היום, ודוקא בכה"ג הוא דאמרינן דאין תפיסת בעל-השטר משלימה את המוכח-מתוכו של השטר, היות וכבר יש שמה שטר אחר (אף שרק נכתב ועדיין לא נמסר) הסותר להמוכח-מתוכו של השטר הראשון, שהרי בעוד כמה דקות, בידו של המקנה למסור את השטר השני שכבר נכתב וישנו כבר קיים בעולם, ולאחר שיהיה נמסר גם השטר השני, שוב לא יהיה ניכר איזה שטר קדם, שהרי זמניהם שוים הם, ודוקא בכה"ג הוא דלא מהניא תפיסת בעל-השטר להשלים את המוכח-מתוכו, ולר"מ דמצריך מוכח-מתוכו אף בשטרי קנין, הוי דינא דיחלוקו, דהא שניהם קנו בשוה בסוף היום, אכן לר"א הסובר דע"מ כרתי, ולא מצריך מוכח-מתוכו בשטרי קנין, הרי נמצא, שזה שנמסר לו השטר תחילה קנה תומ"י, והיות שאנו מסופקים לאיזה מסר תחילה, ע"כ יש לנו לפסוק שודא.

ו. עדין בחתומיו זכין לו

אכן, עיי"ש עוד ברמב"ן (דף מ"ז ע"א) שהוסיף קצת על דבריו, דעוד קשה עלינו מזו שאמר בפרק מי שהי' נשוי, רב אמר חולקין, ושמואל אמר שודא דדיינא, ואוקימנא חולקין כר"מ, ושודא כר"א, וקיי"ל הלכה כשמואל. . . וכשתאמר שאין הלכה כר"א בשאר שטרות קשיא הלכתא אהלכתא. וזו שאלה קשה על דעת רוב הפוסקים הגאונים שפוסקים כר"א בגטין ולא בשאר שטרות. ותשובת שאלה זאת, שכשאמרו בגמ' לר"מ חולקין, וליכא שודא אלא לר"א, לא נאמרה שיטה זו אלא לדברי האומר עדין בחתומיו זכין לו וכו'. ונראה לבאר בכוונתו, דלמ"ד עדין

בחתומיו זכין לו, ה"ט, דהשטר קונה משעה שנתהווה, ושעת התהוות השטר היינו — בשעת חתימתו, ולדידי' שפיר אפשר לומר כנ"ל, דכיון דהכא הרי מיירי בכתב וכתב ומסר ומסר, ונמצא שבשעה שמסר השטר לראשון תחילה, כבר הי' סתירה להשלמת ההוכחה-מתוכו מכח השטר השני שכבר נכתב, וישנו קיים בעולם. אך לפי מאי דקיי"ל דלא קני בעדי חתימה עד דמטי שטרא לידיה, ולית לן הך סברא דעדיו בחתומיו זכין לו, נמצא דלדידן, אין השטר מתהווה כלל עד שעת מסירה, ונמצא דליכא סתירה מכח השטר השני להמוכח-מתוכו של השטר הראשון (שנשלם ע"י תפיסת בעל-השטר), שהרי ליכא שם שטר עדיין על השטר השני, ונמצא דין כתב וכתב ומסר ומסר שוה ממש לדין כתב ומסר וכתב ומסר, דהתם פשיטא לן דזה שנמסר לו תחילה קנה, ועל כן, אף לר"מ י"ל להלכה — שודא, דשוב אין הכרח לומר יחלוקו, וסיים וכתב, וזו עצה עמוקה, ואין דרך לנטות ממנה.

והמתבאר מדברי הרמב"ן הללו, דטעמא דמ"ד עדיו בחתומיו זכין לו, היינו, דהשטר קונה משעה שנתהווה לשטר. וכן מתבאר נמי מדבריו במלחמות (שם דף מ"ו סוף ע"א), שהביא כמה ראיות לדעת הרי"ף, דלר"א הסובר עדי מסירה כרתי, אין זה ר"ל דוקא ע"מ ולא ע"ח (כדעת הר"ת שבתוס' ד., והרז"ה שמה פרק המגרש), אלא או ע"מ, או ע"ח. והראיה האחרונה שהביא הרמב"ן היא דאשכחן לשמואל דסבר עדיו בחתומיו זכין לו בפ"ק דמציעא, אלמא עדי חתימה כרתי, ושמעינן ליה הכא דאמר הלכתא כר"א אף בשטרות, אלמא עדי מסירה כרתי, אלא ש"מ לר"א [או עדי מסירה או] עדי חתימה כרתי, כדברי רבנו הגדול ז"ל, עכ"ל. הרי שכתב להדיא, דשיטת שמואל ואביי, דעדיו בחתומיו זכין לו, היא כתוצאה מדינא דעדי חתימה כרתי. כלומר, דלמ"ד ע"ח כרתי, השטר מתהווה בשעת חתימת העדים, ועל זה הוסיף אביי ואמר, דהשטר פועל כבר לקנות תיכף משעה שמתהווה. ואילו לדעת התוס', דלשמואל הסובר כר"א, דוקא ע"מ כרתי ולא ע"ח, שוב א"א לומר כן, ומן ההכרח לומר ביאור אחר בגדר דין זה דעדיו בחתומיו ז"ל. וכן מתבאר להדיא מדברי התוס' ב"מ (כ.) ד"ה שובר, דתקנת חכמים היא שזוכה משעת חתימה, ואינו מעיקר הדין.

וכמו כן עיי"ש בתוס' (יט.) ד"ה וליחוש, דאפילו לאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו, הכא גבי אשה חוב הוא לה. כלומר, ולא אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו אלא במקום דהוי זכות לקונה. ואילו לדעת הרמב"ן הנ"ל, גבי גט אשה בודאי א"א לומר דעדיו בחתומיו ז"ל, דקו"א כתיב ונתן בידה, ונתינת הגט היא היא עצמו של מעשה הקנין של הגירושין, ולא סתם תנאי בעלמא לחלות הגירושין, וכדקיי"ל לאביי, דאף דסבר דעדיו בחתומיו ז"ל, דהיינו דוקא על התנאי דמטי שטרא לידיה לבסוף (גמ' ב"מ י"ג.). ומדכתבו התוס' אפילו הוה אמינא לומר עדיו בחז"ל בגט אשה, מוכח להדיא דפליגי ארמב"ן, ולא ס"ל דטעמי' דאביי הוי דמשעה שנתהווה השטר, כבר

פועל הוא לקנות, אלא ס"ל דהוי מכח דין זכין לאדם שלא בפניו, כאילו (מדרבנן) עדי החתימה זכו (בשעה שחתמו) בתפיסת השטר בעד בעל-השטר, על התנאי שיגיע השטר לידו של הקונה עצמו לבסוף.

ז. „עדי מסירה” בשטרי ממון

והנה להלכה דקיי"ל כר"א, דעדי מסירה כרתי, נחלקו הראשונים בגדר הך דינא דבעינן עדי מסירה. דאילו לר"מ הסובר דע"ח כרתי, פשיטא דענין עדי החתימה היינו לאשוויי שטרא, שע"י הע"ח יש לפנינו חפצא דשטר. אכן לר"א הסובר דגדר שטר קנין היינו סיפור המעשה בכתב הנמסר ליד הקונה, בהא נחלקו הראשונים, אם הצורך לע"מ היינו בכדי לאשוויי שטרא, ויהיה א"כ גדר שטר קנין — סיפור המעשה בכתב הנמסר לקונה בפני עדים; או דענין הע"מ הוא לא בתורת אשוויי שטרא אלא שזה מדין הרגיל דבעינן עדות לקיום הדבר בגיטין וקידושין. והנה הרמב"ם כתב ריש הל' גירושין, ועשרה דברים הן עיקר הגירושין מן התורה. . . ושיתנהו לה בפני עדים. ושמה בהי"ג ביאר, ומנין שיתנו לה בפני עדים, הרי הוא אומר על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר, ואי אפשר שתהיה זו היום ערוה, והבא עליה במיתת בי"ד, ולמחר תהיה מותרת בלא עדים, וגו'. ודייק מזה הגר"ת, ז"ל, דלדעת הרמב"ם, אין הצורך לעדי המסירה בכדי לאשוויי שטרא, אלא מדין עדות לקיום הדבר בדבר שבערוה, כמו דבעינן תמיד עדי קידושין, אפילו במקדש בכסף. וכן מתבאר נמי מדברי הרמב"ם פ"א ממכירה ה"ז, כיצד בשטר, כתב לו על הנייר או על החרס. . . שדי נתונה לך, שדי מכורה לך, כיון שהגיע השטר לידו קנה, אע"פ שאין שם עדים כלל. ואף דפסק הרמב"ם דעדי מסירה כרתי, אין צורך כאן (בשטרי ממון) לעדי מסירה, דענין ע"מ היינו לקיום הדבר בגטין וקידושין ולא בתורת לאשוויי שטרא שיהיה נוהג דין זה בכל השטרות¹⁰, וכדברי הרמב"ם הנ"ל פ"א מהל' גירושין. וכן מתבאר נמי מדברי רש"י לגטין (כ"ב רע"ב) ד"ה ר' אלעזר היא, דאמר חתימת הגט אינה מן התורה, ולא סגי למיתביה בלא עדי מסירה, דאינהו הוא דעבדי כריתות, דעל כרחך בעינן עדים, דילפינן ערוה דבר דבר מממון וכו'. הרי להדיא שהסביר דטעמי דר"א דמצריך ע"מ הוא לא מדין השטר שבגט, אלא מדין עדות לקיום הדבר בדבר שבערוה.

אך דעת התוס' אינה כן, שסיימו דבריהם בגטין (ד). ד"ה דקיי"ל וכתבו, וכן שטר מתנת קרקע, או שטר מכר שהוא לקנין קרקע. . . אין מועיל כלום לר"א אם ידוע שלא נתנו בפני עדים. מיהו יש לחלק, דלענין ממון דמהניא הודאת בע"ד כמאה עדים, סגי בעדי חתימה במקום הודאת בעל דין. אבל בקידושין וגירושין לא מהניא הודאת בעל דין משום דמחייב לאחרים וכו'. הרי מתבאר מהדיעה הראשונה

שבתוס', דאף דלא בעינן עדות לקיום הדבר בקניני ממון וכמבואר להדיא בסוגי דקידושין (סה:), דלא איברו סהדי אלא לשקרי, מכ"מ בשטרי קנין דממון שפיר בעינן ע"מ, דענין ע"מ הוא בכדי לאשוויי שטרא. ואף בדיעה השני' שבתוס', לא חילקו לומר דענין ע"מ לר"א הוא מדין עדות לקיום הדבר, וכדעת רש"י והרמב"ם הנ"ל, אלא עדיין ס"ל דבעינן ע"מ לאשוויי שטרא, אלא שחדשו, שהודאת בע"ד שבשעת מסירת השטר מהניא לקיום הדבר לאשוויי שטרא, דומיא דע"מ. ובביאור דבריהם נראה לומר עפ"י מה שאמר הג"ר משה סאלאוויטשיק, ז"ל, דהנה בקצה"ח (ל"ד סק"ד) הביא מחלוקת האחרונים בגדר הדין דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי, אי הוי בתורת נאמנות, דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, עי' גמ' כריתות (יב.); או דהוי מדין התחייבות, שע"ז שהודה שהוא חייב לפלוני, הוא יוצר מעתה התחייבות חדשה כלפי אותו הפלוני. וכן נמי נחלקו בדין שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא, אי הוי מדין נאמנות הנ"ל, דאדם נאמן על עצמו וכו', או מדין נדר, ועי' פתחי תשובה ליו"ד (סי' א' סקי"ח) מזה. והנה בסוגי' דקידושין (סה:) הוכיחו מג"ש דדבר דבר, דבעינן עדות לקיום הדבר בגטין וקידושין. ושוב הק' על זה בגמ', א"ל רב אשי לרב כהנא, מאי דעתיך דילפת דבר דבר מממון, אי מה להלן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, אף כאן, הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, א"ל, התם לא קא חייב לאחריני, הכא קא חייב לאחריני. והנה בקושיית הגמ' דנימא דסגי בהודאת בע"ד לקיום הדבר, מתבאר להדיא כסברת הקצוה"ח, דענין הודאת בע"ד הוא לא מטעם התחייבות, אלא מטעם נאמנות, ועל כן שפיר הקשו בגמ', דאף דבעינן עדות לקיום הדבר בגטין וקידושין, כלומר, שאין הגט חל, ואין הקידושין חלים, אא"כ יש עליהם ראיית עדים, וכל שא"א לברר אח"כ עפ"י עדים שהי' בזה גירושין או קידושין, אינם חלים כל עיקר; מכ"מ הקשו, דנימא דהודאת בע"ד חוכל לשמש כראייה על הקידושין או על הגירושין, וממילא יש לנו לומר, שכל גט וקידושין, אפילו בינו לבינה, יהיו חלים מכח מה שהבעל והאשה היו נוכח בשעת מעשה, והם יוכלו לעשות הודאת בע"ד אח"כ, בכדי לברר שהי' בזה מעשה גירושין, או מעשה קידושין. ואף דאיכא למיחש שמא ישקרו אח"כ, ולא ירצו לעשות הודאת בע"ד לברר את מעשה הקידושין שנעשה בפניהם, מכ"מ, אין לנו לומר שלא יתולו הקידושין מפני זה, שהרי תמיד הוי הכי, שהקידושין הנעשים בפני שני עדים כשרים חלים, אע"פ שהעדים לא יזכרו לעולם, ואפילו באופן שידוע לנו שעלולים העדים לשכוח במהרה ע"ד מעשה הקידושין הלזה שנעשה בפניהם, דמכ"מ, הלא עכ"פ בשעת מעשה הקידושין נעשה הענין באופן שאפשר להיות עליו ראיית עדים. וה"נ הי' סבור המקשן לגבי הודאת בע"ד, שמאחר שאפשר לברר אח"כ את ענין הקידושין עפ"י נאמנות הבע"ד בהודאתו, שהרי הודאת בע"ד דמהניא מדין נאמנות הוא, ולא מטעם התחייבות, וכמו שנתבאר, ממילא הי' לנו לומר דזה יועיל אף לקיום הדבר בדבר שבערוה. וע"ז תירצו בגמ', דחב לאחריני, וכבר ביארנו למעלה ע"ש הגר"ח, ז"ל, דכונת הגמ' בתירוץ זה היינו, דלא שייך

ענין „בעל-דין“ בגטין וקידושין, ודוקא בממונות שייך להיות בע"ד. עכת"ד.

ומעחה נראה לומר, דלזה נתכוונו התוס' בדיעה השני', דלשטרי ממון לא בעינן עדי מסירה, ואף דשיטתם היא דענין ע"מ אליבא דר"א היינו בכדי לאשוויי שטרא, וכאמור, מ"מ ס"ל דענין עדי מסירה לאשוויי שטרא היינו דומיא דעדות לקיום הדבר בגטין וקידושין, ובשטרי ממון נשאר הדין כס"ד הגמ' בקידושין, דיהי' סגי לקיום הדבר במה שאפשר להיות בירור אח"כ על זה המעשה עפ"י הודאת בע"ד. וזוהי כונת התוס' במש"כ, דלענין ממון דמהניא הודאת בע"ד כמאה עדים, סגי בעדי חתימה במקום הודאת בע"ד. כלומר, שמע"ח יש לנו לומר שמסתמא הכל בהכשר נעשה, ושנמסר השטר ליד הקונה מדעת המתחייב, ולא שתפסו הלוקח בע"כ של המוכר. וא"כ נמצא, שהע"ח מעידים רק שהיה המקנה נוכח בשעת מסירת השטר וממילא נכלל בזה, שהי' כאן אפשרות של בירור הדבר עפ"י הודאת בע"ד, ובהכי סגי, בענייני ממון, אפילו לקיום הדבר, ולאשוויי שטרא וכמשנ"ת.

ח. בגדר שטרי הלואה

והנה כבר ביארנו למעלה, דלר"א דע"מ כרתי, היינו דוקא בשטרי קנין, אכן בשטרי ראייה פשיטא דלכו"ע בעינן ע"ח, ומוכח מתוכו, דבלא"ה הרי לא יהי' כאן ראייה בכתב. ועפ"י הנחה זו נראה לבאר ב' הדיעות שברש"י ובתוס' (גטין ג): לענין שטרי הלואה, דאיתא בגמ' התם והוא מהמשנה (פו.), ר"א אומר, אע"פ שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים, כשר, וגובה מנכסים משועבדים. ופרש"י, גובה כתובתה בגט זה מנכסים משועבדים, דתנן בכתובות, הוציאה גט ואין עמו כתובה, גובה כתובתה. לישנא אחרינא, גובה מנכסים משועבדים, אם שטר מלוה הוא, גובה מנכסים משועבדים. [ועיי"ש בתוס' ד"ה וגובה, ובס' הזכות (דף מ"ז ע"א), שב' הדיעות בזה תלויים בשתי הגירסאות בסוף ב"ב (קעו.), אי גרסינן שאני התם דמשעת כתובה שעבד נפשיה, או, משעת כתיבה שעבד נפשיה.]

והי' נראה לומר, דיסוד פלוגתתם תלוי בזה, אי שטרי הלואה המועילים לשנות את המלוה על פה להיות מלוה בשטר, ואשר ממילא מהני לענין שיוכל המלוה לגבות ממשעבדי, אי דינם כשטר קנין, או כשטר ראייה. דאם דינם כשטר קנין, ממילא שפיר י"ל דלר"א יהיה הדין דע"מ כרתי, כמו בכל שאר שטרי קנין. אך אם דינם כשטר ראייה, א"כ אין זה ענין לפלוגתא דר"מ ור"א, ואף לר"א יהיה צורך לע"ח בשטרי הלואה.

והנה המחלוקת הנ"ל, אי שטרי הלואה (לענין גבייה ממשעבדי) דינם כשטרי

קנין או כשטרי ראיה, תלוי' היא בנקודה זו — מהו הקונה את שעבוד הנכסים. דהנה ענין שעבוד נכסים איננו סתם זכות שיש לו למלוה ליטול נכסי הלוה אפילו מן היתומים ומן הלקוחות, אעפ"י שהם בעצמם לא לוו ממנו מאומה; אלא יותר מזה, דנכסי הלוה קנויים הם למלוה בקנין לחצאין — לענין גביית חובו, ויסוד זה מתבאר מן הגמ' בכמה מקומות¹¹. והנה להלכה קיי"ל (ב"ב קעה.) דהמלוה את חברו בשטר גובה מנכסים משועבדים, על ידי עדים, גובה מנכסים בני חורין. וחילוק זה שבין מלוה ע"פ למלוה בשטר הוא אך מדרבנן, דאילו מן התורה, דין שניהם שוה, דאי שעבודא דאורייתא, א"כ אפילו במלוה ע"פ יש שע"נ; ואי שעבודא לאו דאורייתא, אפילו במלוה בשטר, אינו גובה אלא מבני חורין.

ונראה לומר, דבגדר דין זה דרבנן, דמחלקינן בין מלוה בשטר לבין מלוה ע"פ, נחלקו הראשונים. דהנה בעלמא תמיד קיי"ל (עי' רמב"ם פ"א ממכירה ה"א) דלקנות איזה דבר, בעינן שיהא שם איזה מעשה קנין, והמקח אינו נקנה בדברים בלחוד. ומעתה, מאחר שענין שעבוד נכסים גדרו, קנין למלוה לחצאין בקרקעות הלוה; מן ההכרח שיהי' שמה איזה מעשה קנין לקנות השעבודים, ובוה נחלקו הראשונים, אם הקנין הוא עצם — מתן מעות של שעת ההלוואה, וקרקע נקנית בכסף; או ששטר ההלוואה משמש כשטר קנין — לקנות את שעבוד הנכסים, דקרקע נקנית בשטר¹². והנה, אם נאמר שמתן המעות הוא הוא הקנין המועיל ליצור את שעבוד הנכסים, מן ההכרח צריכים להוסיף בזה קצת תוספת ביאור, דהלא להלכה, ליכא שע"נ במלוה בע"פ, אע"פ שהי' שמה ג"כ מתן מעות, ומן ההכרח לומר, שכן היתה תקנת חכמים, דמתן מעות של שעת ההלוואה קונה את שעבוד הנכסים, על התנאי שיהי' אח"כ שטר על אותה ההלוואה, דבאופן שלא הי' שטר, הרי לית לי' קלא, וחיישינן לפסידא דלקוחות, וכמבואר כל זה בגמ' סוף ב"ב (קעה:). והנה לפי צד זה, דמתן המעות פועל לקנות את השעבודים על התנאי שיהי' אח"כ שטר על ההלוואה, בכדי שע"י כן יהי' קלא, א"כ נמצא דגדר השטר ההוא הוא בתורת שטר דאייה על מתן המעות, שפעל לקנות שעבוד הנכסים, ולא שעצם השטר פעל ליצור את שע"נ, ונמצא דדינו כשטר ראיה. משא"כ לפי הצד האחר, דגדר תקנת חכמים בזה הי', שלא יקנה המלוה שע"נ ע"י קנין מתן המעות אלא דוקא ע"י קנין שטר, א"כ נמצא ששטר הלוואה המועיל לגבות ממשעבדי, דינו כשטר קנין. ובהכי פליגי הנהו תרי לישני דרש"י ריש גטיין (ג:), אי אית לי' לר"א דע"מ כרתי בשטרי הלוואה, לענין גבייה ממשעבדי.

ובאמת, יש לחמוה על דברינו דלעיל, דמה שייך לומר שמתן מעות של שעת ההלוואה פועל לקנות שעבוד נכסי הלוה בעד המלוה, הלא אותן המעות ניתנו בתורת הלוואה, על מנת לחייב את הלוה להחזירם למלוה בהגיע זמן הפרעון, והיאך אפשר להשתמש באותן המעות בתורת קנין כסף, לקנות שע"נ — אשר גדרו, קנין

לחצאין" בקרקעות הלוח. ונראה דלא קשה מידי, דיעויין סמ"ע לחו"מ (רס"י ק"צ), דקרקע נקנית בפרוטה ובשו"פ, דוקא היכא שהיה זה כל שיווי המקח, או היכא דזקף עליו השאר במלוה, אבל בלא"ה, אינו קונה בפרוטה, דבכדי לקנות קרקע בכסף, בעינן שיהיה הכסף ההוא כסף פרעון דמי המקח. ובט"ז שמה חלק עליו, וכתב דכסף הקונה בקרקע הוא רק בתורת כסף-קנין, וא"צ שיהיה בתורת כסף-פרעון. והוכיח דבר זה מדילפינן קידושי כסף קיחה קיחה משדה עפרון, ובקדושי אשה בודאי לא שייך כלל לומר שהכסף בא בתורת פרעון דמי המקח, שהרי אינו „מקח“, ואין שמה „דמי-המקח“, ובודאי פשיטא, דענין כסף קידושין גדרו — כסף קנין. וממילא הה"נ בקנין קרקע שע"י כסף, [דהא ילפינן להו מהדדי בג"ש דקיחה קיחה] שאינו בתורת פרעון דמי המקח. וממילא ניחא מה שהסברנו, דלדעת מקצת הראשונים, מעשה הקנין הפועל לקנות את קרקעות הלוח למלוה בתורת שע"נ הוא עצם מתן המעות של שעת ההלואה, שאף שלא ניתנו מעות אלו בעיקרן לשם פרעון דמי המקח של אותם קרקעות הלוח, אלא לשם כך — ליצור חיוב הלואה ושעבוד הגוף על הלוח כלפי המלוה, אעפ"כ שפיר אפשר לומר שאותו מעשה הקנין דמתן-מעות שימש לקנות את שני הדברים גם יחד, ליצור את שעה"ג שעל הלוח, וגם לקנות את קרקעותיו בקנין לחצאין של שע"נ בעד המלוה¹³.

והנה בנדון הנ"ל, אי שטרי הלואה משמשים כשטרי קנין או כשטרי ראייה, יש בזה עוד כמה נפק"מ לדינא, דהנה בגיטין (כ:) מבואר, דילפינן מקרא דספר המקנה, דבעינן שיהא הנייר אשר עליו השטר נכתב, שלו של בעל דעת-המתחייב המצוה לכתוב את השטר, ושיקנה¹⁴ אותו הנייר אל בעל השטר בשעת מסירת השטר לשם קנין. והתוס' שמה (ד"ה וכותב) חילקו בזה בין שטרי קנין לשטרי ראייה. דדוקא בשטרי קנין יש דין שכזה, דבעינן שיהא השטר „ספר המקנה“, ובשטרי ראייה א"צ לזה. ובביאור חילוק זה נראה לומר, דלפי ההלכה דקיי"ל כר"א, דבשטרי קנין ע"מ כרתי, ובשטרי ראי' — בודאי בעינן ע"ת, וכנ"ל באורך, יוצא שענין מסירת שטר קנין ומסירת שטר ראייה שונים הם לגמרי זה מזה, דגדר מסירת שטר ראייה גדרו — התפסת ראייה בידי השני, משא"כ בשטרי קנין לר"א, דליכא ע"ח, ואין עיקר עניינו בתורת התפסת ראייה אלא בתורת — סיפור המעשה בכתב הנמסר לחברו, ומעתה חדשו התוס', דבשטרי ראייה, דבשעת מסירת השטר יש ענין של התפסת ראייה ביד השני, א"צ לכך שיהי' הנייר משל בעל דעת-המתחייב, ושיקנה אותו הנייר לחברו, דשפיר מיקריא מסירת השטר בזה גופא שמתפיס ראייה ביד השני. אכן בשטרי קנין, דאין בו ענין של התפסת ראייה, כאן חדשה הגמ' דבכדי להקרא „מסירת השטר“, בעינן שיקנה את הנייר (שצ"ל שלו מתחילה) לחברו. ועיי"ש עוד בתוס' שכתבו בפשיטות, דשטרי הלואה (לענין גבייה ממשעבדי) דינם כשטרי ראייה, ולא כשטרי קנין. וזה דלא כמש"כ בריש המס' (ג: ד"ה וגובה) שהעיקר כפי' השני שברש"י, דשטרי הלואה דינם כשטרי קנין, לענין שיועיל בהם ע"מ בלא ע"ח.

ובדעת הרמב"ם בבעיא זו [אי שטרי הלואה פועלים ליצור שע"נ בתורת שטרי קנין או בתורת שטרי ראייה], נראה שהיא דיעה שלישית. דהנה בפ"א ממלוה ולוה ה"ב פסק, וכן אם כתב שטר, אע"פ שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים, הר"ז מלוה בשטר. הרי להדיא דסובר דשטרי הלואה שטרי קנין הם, ואשר על כן שפיר שייך לומר בהם דע"מ כרתי. ואילו בפ"כ ממלוה ולוה ה"ג פסק, שטרות שזמן כולם יום אחד, או שעה אחת במקום שכותבין שעות, כל שקדם מהם וגבה, בין קרקע בין מטלטלין, זכה. ועיי"ש פ"כ ה"א, שפסק הרמב"ם בבע"ח מאוחר שקדם וגבה, אפילו בדעבד — מה שגבה לא גבה, ובשני שטרות היוצאים ביום אחד מבואר בגמ' כתובות דל"א הסובר דע"מ כרתי, ולא מצריך מוכח-מתוכו, הוי הדין דלזה שנמסר תחילה — קנה, ודוקא לר"מ הסובר דע"ח כרתי הוא דאמרינן, דמאחר דבעינן תמיד בכל שטרי-קנין מוכח-מתוכו, דאין שום אחד מאלו השטרות קונה אלא עד סוף היום, וממילא הוי דינא דיחלוקו, מאחר שקנו שניהם בשוה. אכן הרמב"ם, הלא פסק כר"א דע"מ כרתי, ואפילו בשאר שטרות, וא"כ, בשטרי הלואה שזמנם ביום אחד, לא ה"י צ"ל הדין שיחולו כל הקנינים בב"א — בסוף היום, אלא שכל מי שקדם במסירה — יקנה תחילה השעבודים, וא"כ, היאך פסק שכל שקדם מהם וגבה, מה שגבה-גבה, הלא לזה שנמסר לו שטר ההלואה בשניה, הוא ממש בע"ח מאוחר, והיה צ"ל דינו שמה שגבה לא גבה, וכמו שפסק הרמב"ם בעצמו בריש הפרק. ועיי"ש במגיד משנה (להל' ג') שיישב זה, שדעת הרמב"ם ז"ל כדעת ההלכות... דעד כאן לא אמר שמואל... בשני שטרות היוצאים ביום אחד שודא דדייני, אלא במתנות ומכירות. אבל בהודאות והלוואות, אפילו שמואל מודה לרב דיחלוקו. ובפשוטו נראה דה"ט דיחלוקו זה, דבשטרי קנין דוקא הוא דסובר ר"א דע"מ כרתי, ולא בעינן בהו מוכח-מתוכו, וממילא, לזה שנמסר לו תחילה קנה. אך בשטרי הלואות המועילים ליצור שע"נ, אין זה בתורת שטרי קנין אלא בתורת שטרי ראייה, [וכדיעה הראשונה שברש"י ריש גטין הנ"ל], ואשר על כן פשיטא דבעינן בהו מוכח-מתוכו, כמו בכל שטרי ראייה, ובשני שטרות היוצאים ביום אחד הלא מבואר בגמ' דליכא מוכח-מתוכו על זמן הקנין עד סוף היום, וממילא יוצא שכל השעבודים חלו כאחד ממש — בסוף היום, ואין כאן לא בע"ח מוקדם ולא בע"ח מאוחר אלא כל הבע"ח שוים המה בזמן תחילת שעבודם, וכל השעבודים מתחילים מסוף היום. ולכאורה סתרי פסקי הרמב"ם אהדדי, שכבר הוכחנו מדברי הרמב"ם פ"א ממלוה ולוה ה"ב, דס"ל דשטרי הלואה דינם כשטרי קנין, ואילו בפ"כ ה"ג מתבאר מדבריו, דשטרי הלואה שטרי ראייה הם.

ובאמת בהך דינא גופא דפי"א ה"ב יש סתירה מיני' ובי', דמתחילה כתב, שכל שנתן שטר ההלואה למלוה בפני ע"מ, הר"ז מלוה בשטר לגבות מן המשועבדים. ומזה מתבאר להדיא דס"ל להרמב"ם דשטרי מלוה [לענין גבייה ממשעבדי] שטרי קנין הם, וכמשנ"ב. ותיכף אח"ז כתב, והוא שיהיה כתב שא"י להזדייף. ותנאי זה

תמוה טובא, דדוקא בשטרי ראייה, דבעינן בהו מוכח מתוכו הוא דמצרכינן שיהא כתב שא"י להזדייף. אך בשטרי קנין לר"א, הסובר דע"מ כרתי, לא איכפת לן כלל במה שיכול להזדייף, ע' תוס' קדושין (ט.) ד"ה כתב על הנייר ועל החרס.

והנראה לומר בביאור שיטת הרמב"ם בזה, דמש"כ פי"א ממלוה ולוה באמצע ה"ב, דאמרי' ע"מ כרתי לענין ליצור שע"נ, קאי אדבריו שם שבתחילת אותה ההלכה, לזה שכתב שטר בכתב ידו וכו' הר"ז שטר כשר, דזה מבואר במשנה סוף מס' ב"ב (קעה:), הוציא עליו כת"י שהוא חייב לו, גובה מנכסים בנ"ח. ולמדנו מזאת המשנה ב' הלכות: א) דשטר בכת"י מהני לענין שלא יוכל הלה לטעון לא לויתו, וזהו דין הרמב"ם בתחילת ההלכה. וב) דשטר בכת"י אינו עושה שע"נ. ואף דלפי' אחד ברש"י גטיין (פו.) מהני שטר בכת"י אף להיות שטר קנין, מכ"מ מתבאר כאן מתוך המשנה, דלענין ליצור שע"נ לא מהני. ומעתה נראה לבאר בכוונת הרמב"ם, במש"כ באמצע ההלכה, וכן אם כתב שטר אעפ"י שאין בו עדים ונתנו למלוה בפני עדים, הר"ז מלוה בשטר, דכונתו לומר, שכתב וחתם שטר בכת"י [שדבריו כאן הם בהמשך מדבריו שבתחלת ההלכה], אשר הוא חפצא דשטר ראייה, אלא דלא מהני לקנות שע"נ, וכמבואר במשנה הנ"ל, ואהא כתב הרמב"ם, שאם נתנו [לשטר זה הכתוב בכת"י] למלוה בפני ע"מ, שפיר קני שע"נ. הרי שמתבאר מדברי הרמב"ם הללו, שדיעה שלישית יש לו בזה בגדר שטרי הלואה לענין גבייה ממשעבדי, דשפיר קונים הם את שעבוד הנכסים בתורת שטר קנין, אלא דבזה שונה שטר הלואה משאר שטרי קנין, דבשאר שטרי קנין לא בעינן אלא שימסור להקונה סיפור המעשה בכתב, ואילו הכא בשטרי הלואה, לא סגי בהכי, אלא בעינן שיהא החפצא של השטר — ראייה בכתב על החוב, [ולזה שפיר מהני שטר הכתוב וחתום בכת"י], ולזה הוסיף הרמב"ם — והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדייף, דבלא"ה, פשיטא דליכא בכת"י משום ראייה בכתב על החוב. נמצאת שיטת הרמב"ם מעין צירוף של שתי השיטות שהזכרנו למעלה.

ועיי"ש ברמב"ם בסיום דבריו שבאותה הלכה, ויש מן הגאונים שהורה, שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם — חתמו והעידו שנמסר בפניכם. ונראה בביאור ענין זה, שדעת הגאון כדעת הרמב"ם בענין גדר שטרי הלואה, דהווי שטרי קנין לקנות שעבוד הנכסים, ואשר על כן שפיר מהני במסרו למלוה בפני ע"מ, [ולא בעינן לעדי חתימה בכדי לקנות שעבוד הנכסים], אלא דפליגי כאן בנקודה אחרת, דהיאך יוכל המלוה להוכיח אח"כ, כשיבוא לגבות מן הלקוחות, שבאמת נמסר שטר זה הכתוב בכת"י של הלוי, אליו — אל המלוה, בפני ע"מ. דאף דזה פשיטא לן, דלפעמים נכלל בהגדת השטר, לא רק עדות על מה שידעו עדי החתימה כבר בשעה שחתמו, אלא אף עדות על דברים שאירעו אחרי כן, כל שבעל השטר תופס בשטרו, וטוען שכן היה המעשה, דאמרינן מסתמא הכל בהכשר נעשה, וכמבואר כל זה למעלה

בארוכה עפ"י דברי התוס' גטיין (ד.), דזהו אחד מחידושי הדינים שבשטר. אכן, היינו דוקא היכא דלולא הך חידוש דינא [דמסתמא הכל בהכשר נעשה] לא הי' השטר כשר כלל. אך במקום שהשטר הוא כשר בין כה וכה, אלא שאם נאמין לבעל השטר במה שטוען, ונאמר שהכל כלול בעדות השטר, יוצא שהשטר מעיד על יותר ממה שכתוב בו (בפשוטו), בכה"ג לא נתחדש דין זה לומר מסתמא הכל בהכשר נעשה.¹⁵ דחידוש דין זה יסודו באמת בחידוש האחר שבהלכות שטרות, דאמרינן שהשטר תמיד מעיד על עצמו שהוא כשר, וכמבואר למעלה בארוכה, ודוקא מה"ט הוא דאמרינן, שבכדי שיהיה השטר כשר, יש לנו להניח שכולל בתוכו אף עדות על מה שנתהווה אחרי שעת חתימתו. אבל היכא שהשטר יהי' כשר בין כה וכה, ואין לנו הכרח לכלול בתוך הגדת השטר אף עדות על דברים שאירעו אח"כ בכדי להכשיר את השטר, ממילא תו לית לן למימר הכי — דמסתמא הכל בהכשר נעשה. וממילא הכא, בהוציא המלוה שט"ח הכתוב וחתום בכת"י של הלוה, וטוען שנמסר שטר זה בפני ע"מ אדעתא ליצור שעבוד נכסים, בודאי לא נאמר כאן מסתמא הכל בהכשר נעשה לומר שגם נכלל כל זה בהגדת השטר, שבאמת כן היה הדבר, שנמסר בפני ע"מ לשם כך. ובודאי לא יגבה המלוה מן הלקוחות אא"כ יביא עדי המסירה להעיד בב"ד שכן היה הדבר כאשר טען. וכן הוא דעת הרמב"ם, דבהכי סגי, ואם למעשה יביא המלוה עדי המסירה, ויעידו שכן היה, שיגבה בכה"ג מן הלקוחות. ודעת הגאון (שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה הנ"ל), דלא סגי בהכי, דכמו דמצריך הרמב"ם שיהיה החפצא של השטר הנמסר בפני עדי המסירה שטר ראיה על ההלוואה, [ולא סגי בזה שיהיה כתוב בנוסח פשוט של שטר קנין לקנות שע"נ], ה"נ ס"ל להגאון דבעינן שיהא החפצא של השטר — שטר ראיה על שעבוד הנכסים, והיות שבצירור הנ"ל לא יוכל השטר לשמש כראיה על כך, דלא נאמר בכה"ג הכל בהכשר נעשה להוסיף על הגדת השטר, היות ואפילו בלא"ה השטר יהיה כשר, וכמשנ"ת, לכך מצריך הגאון שיחתמו עדי המסירה (אשר בפניהם נמסר השטר לשם קנין שעבוד הנכסים) בתוכו של השטר, ואז יהא השטר חפצא של שטר ראיה אף על שעבוד הנכסים (ולא רק על ההלוואה), וע"י כן יוכל לקנות את שעבוד הנכסים.

1. ע"י שבועות (מב.), ההוא דא"ל לחברי' הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך, והא שטרא, א"ל פרעתך א"ל הנהו סטראי נינהו וכו', ושיעורי רבנו שמה.
2. ע"י נתיבות (מ"ו סקכ"ו) — ואין עדי חתימה בשעת חתימה מעידים כלל שנתגרשה, שהרי אינם יודעים מהמסירה וכו'.
3. עיין תשובות רעק"א (סי' קלז) מזה.
4. עיין תוס' גטיין (ב:) ד"ה עד אחד (השני), ושיעורי רבנו שמה ע"ש הגר"ת.
5. ע"י ש"ך לחו"מ (מ"ו סק"י).
6. ע"י תוס' גטיין (ב.) ד"ה ואם יש, אבל כל זמן דלא אתי בעל ומערער, נישאת עפ"י הגט, ולא טענינן מזוייף. ועיי"ש בר"ן, ובשיעורי רבנו.
7. ועפ"י יש להבין מש"כ הרי"ף לגטיין (דף מ"ז ע"ב בדפי הרי"ף) להוכיח מפרק השולח (לו).

- מפני תקון העולם, דאורייתא היא, וכו', דכל היכא דאיכא עדי חתימה, לא בעינן עדי מסירה, עי' שיעורי רבנו לגטין (ד.) בזה, ובמשובב נתיבות (סי' סא סק"ב).
8. ודעת רש"י בפירושו על החומש (הובאו דבריו בתוס' כחובות שמה) דא"א לעד לשלוח כתב עדותו לב"ד, ועיין שיעורי רבנו ריש גטין בביאור מחלוקת רש"י ותוס' בזה.
9. היינו בשאר שטרות, דאילו בגט אשה, נוסף על סיפור המעשה בכתב, בעינן נמי ספירת דברים יתרים מכח גזה"כ דספר כריתות, עי' גמ' גטין (כא:), ושיעורי רבנו שמה ע"ש הגר"ח.
10. ואף דלדעת הראב"ד (פ"ה ממכירה ה"ט) בעינן עדות לקיום הדבר אפילו בענין של דיני ממונות, היכא דבעינן דעת המתחייב, ובשטר הלא בעינן דעת המתחייב, דעת הרמב"ם שמה אינה כן. ועי' תוס' סנהדרין (ו.) ד"ה צריכה קנין, ושיעורי רבנו שמה.
11. עיין ריטב"א לקידושין (יג:), ושיעורי רבנו שמה.
12. עי' תשובות שיבת ציון (סי' קד).
13. ובאמת יש לחלק בזה בין הא דקרקע נקנית בכסף, להא דקיי"ל (ב"מ מז:): דדבר תורה מעות קונות (במטלטלין), דקנין מעות גדרו — כסף פרעון, בניגוד לכסף הקונה בקרקע, דגדרו — כסף קנין, ויש בזה אריכות דברים בביאור שיטת הרמב"ם בסוגיא דמקדש במלוה (קידושין ו:), ועיי"ש בשיעורי רבנו. ועפ"י החילוק הנ"ל, יש להבין טעמא דמילתא דליכא שע"נ אמטלטלין, אלא דוקא אקרקעות, עי' שיעורי רבנו לגטין (ג:).
14. בקצה"ח (סי' ר' סק"ה) חידש דלא בעינן הקנאת הנייר בגט אשה, וסגי במעשה נחינה. ועי' שיעורי רבנו לסנהדרין (פ.) ע"ש הגר"ח, שהי' סבור לומר שאף בגט אשה בעינן הקנאה בכדי להקרא נחינה. ועי' שיעורי רבנו לשו"ע או"ח הל' תפילין (סי' ל"ב סל"ח) בביאור הגמ' גטין (כ:): בין שיטה לשיטה . . . מאי . . . ותיפוק ליה דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים.
15. והשוה חי' הגרי"ז ריש מס' ר"ה (ב.).